

кількісними; критерії слід розкривати через низку якісних ознак (показників), за якими можна визначити більший чи менший ступінь сформованості конкретного критерію.

Таким чином, проаналізувавши компоненти становлення творчого потенціалу майбутнього музиканта-виконавця, ми дійшли висновку про те, що зазначені компоненти органічно взаємопов'язані і залежать від характеру співтворчості суб'єктів педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленська Д.Б. Пути к творчеству. — М.: Знание, 1981. — 96 с.
2. Вербець В. Теоретико-методологічні засади формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: Автореф. дис. ...доктора пед. наук. — К., 2005. — 40 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1977. — 304 с.
4. Мудрик А.В. Общение как фактор воспитания школьников. — М.: Педагогика, 1984. — 111 с.
5. Олексюк О. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посібник /О.Олексюк, М.Ткач — К.: Знання України, 2004. — 264 с.
6. Петухов В., Зеленкова, Т. Развитие музыкально-исполнительского мастерства как формирование высшей психической функции// Вопросы психологии. — Вып. 3. — 2002. — С. 20–32
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. — СПб., 1999. — 706 с.

Віктор БЕРЕКА

НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ЯК СИСТЕМНА ТЕХНОЛОГІЯ

В статті розглядаються проблеми неперервної педагогічної освіти як системної технології. Системна технологія об'єднує мистецтво технології з мистецтвом системності, тобто на новому якісному рівні об'єднує можливості прикладної і багато в чому емпіричної науки — технології з можливостями теоретичного апарату системного підходу.

Неперервну педагогічну освіту ми розуміємо як системну технологію. Нею займалась і займається андрагогіка — розділ педагогіки, що досліджує проблеми освіти дорослих [1].

До кінця XVIII ст. під технологією розуміли вчення про мистецтво здійснення будь-якої діяльності. З розвитком промисловості цей термін почали використовувати переважно для визначення процесу переробки матеріалів енергетичного виробництва. В останнє десятиліття він широко застосовується в усіх сферах людської діяльності (технологія навчання, інформатики, управління, виробництва; політичні, соціальні, сільськогосподарські технології тощо).

Загалом під поняттям “технологія” розуміється сукупність знань, способи обробки чи переробки матеріалів, інформації, надання послуг тощо (програма для комп'ютера, знання та вміння майбутніх спеціалістів, управлінське рішення, педагогічне рішення). Інакше кажучи, технологія — це практичне мистецтво перетворення ресурсів у корисний результат (товар, знання, послуги) за заданою формою, властивостями, станом. У контексті нашого дослідження в загальному розумінні технологія навчання, за визначенням ЮНЕСКО, — це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу навчання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завданням якого є оптимізація освіти. Технологію навчання часто трактують як галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання і використання їх у навчальній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, що допускають їх оцінювання. Ця галузь орієнтована переважно на учня, а не на предмет вивчення, на перевірку виробленої практики (методів і техніки навчання) під час емпіричного аналізу й широкого використання аудіовізуальних засобів у навчанні, визначає практику в тісному зв'язку з теорією навчання [2, 331].

Технологічні системи дають змогу в практичній діяльності неодноразово повторювати процес створення однотипного результату (виробів, продуктів, товарів, знань, послуг) із заданими властивостями. Вони, як правило, є складними, об'ємними і великомасштабними.

Для вивчення складних і великомасштабних об'єктів використовується системний підхід, що розглядає об'єкти дослідження як системи. Системний підхід — це напрямок у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження і конструювання складних за організацією об'єктів як систем. У педагогіці він спрямований на розкриття цілісних педагогічних об'єктів, виявлення в них різних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину. Так,

наприклад, системою можна розглядати будь-яку пізнавальну діяльність, а складовими останньої будуть суб'єкт (особистість), процес, продукт і мета пізнання та умови, за яких вона відбувається [2, 305]. Системний підхід використовує сучасні математичні методи дослідження та уможливорює вивчення ключових особливостей структур і процесів в об'єктах дослідження. Він застосовується, як правило, для дослідження цілей в управлінні, екології, освіті й інших видах діяльності. Системний підхід є переважно творчим процесом дослідження, який дає змогу виокремити, вивчити і використати системність об'єктів, що вивчаються. Але на відміну від технології він, як правило, далекий від практики діяльності і практичної реалізації ідей.

Системна технологія об'єднує мистецтво технології з мистецтвом системності, тобто на новому якісному рівні об'єднує можливості прикладної і багато в чому емпіричної науки — технології з можливостями теоретичного апарату системного підходу. Метод системної технології дає змогу створити теорії для вирішення наукових проблем і конструктивні способи вирішення практичних проблем. Він дозволяє спеціалістам, освітнім установам, управлінням освіти, фірмам, організаціям контролювати оригінальні системні технології з будь-якого виду діяльності, тобто процеси досягнення мети, що неможливо виконати “за один раз”, перетворювати в систему “виконуваних” практичних операцій і дій поетапного досягнення мети діяльності.

Інтеграція та гармонізація концептуальної і технологічної складових, найбільш ефективних моделей методичної служби, які враховують простір розвитку і саморозвитку, дали змогу спеціалістам Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії створити умови для особистісного і професійного розвитку педагогічних кадрів області. В ході відпрацювання цієї стратегії були виявлені наступні функції:

- діагностична, на основі якої відпрацьовувались освітні програми випереджаючого впливу на особистість, корекції процесу і системи професійного розвитку учителя за умов курсової та міжкурсової робіт;
- зворотного зв'язку, реалізація якого дає змогу керівнику (методисту, викладачу) контролювати хід виконання завдань, поставлених перед слухачами у процесі курсової роботи;
- орієнтуюча, спрямована на глибоке вивчення у ході курсової і міжкурсової робіт особистості вчителя, його потенційну можливість пройти кваліфікаційні випробування на ту чи іншу категорію;
- стимулююча — з метою залучення в процес інноваційного пошуку невикористаних резервів професійної підготовки, самоосвіти і творчого зростання;
- корекційна — з метою коректування курсової і міжкурсової робіт після отримання консультації (на основі контролю);
- виховна, що спонукає слухачів курсів, методистів і викладачів до творчого пошуку.

Для оцінки якісних параметрів ефективності управління неперервною педагогічною освітою вчителів використовувались два види критеріїв. Перший — це якість засвоєння нового змісту в професійній діяльності (оволодіння знаннями, вміннями і навичками), а другий — рівень сформованості особистісних якостей, які мають вирішальне значення для суб'єкта педагогічної діяльності.

Особистість учителя, акумулюючи в собі професійно значимі якості, стала основною метою антропоцентрованого управління в інституті післядипломної освіти і головним критерієм ефективності інноваційної діяльності в методичній службі.

У ході дослідження функціональних аспектів педагогічної андрагогіки було встановлено, що найважливішими умовами успішної організації курсової і міжкурсової робіт з учителями можна назвати:

- 1) реалізацію в змісті курсової роботи з працівниками освіти функціонально-компетентного підходу, який дав би змогу зосередитися не на знаннях (як у ВНЗ), а на професійних уміннях і навиках;
- 2) створення в освітньому просторі системи неперервної освіти психологосупроводжуючого і розвиваючого середовища, що дало би змогу мотивувати самоосвітню та професійну діяльність учителів і керівників шкіл;
- 3) формування в системі методичної роботи учителів особливої структурної моделі, яка б об'єднувала внутрішньошкільний контроль, атестацію і підвищення кваліфікації;

4) своєчасну трансформацію організаційно-освітніх завдань (профілізація освіти, апробація нових програм і підручників тощо) у змісті і системі курсової роботи;

5) реалізацію наступності між методичними службами республіканського, обласного, міського та районного рівнів.

Для закладів післядипломної педагогічної освіти пріоритетними в процесі професійної перепідготовки мають бути завдання професійно-особистісного розвитку спеціаліста, в тому числі розвиток комунікативної компетентності. Найбільшого ефекту, як показує практика, досягається при реалізації “випереджаючих” освітніх програм та інноваційних методик, орієнтованих не лише на поточні, а й на перспективні професійні потреби тих, хто навчається.

Головним завданням системи підвищення кваліфікації працівників освіти в нових умовах повинна стати робота щодо зміни стратегії підвищення кваліфікації, переорієнтації її на кінцевий результат і постійний розвиток та саморозвиток освіти. Таке завдання може виконати нова за змістом і за структурою дидактика — дидактика неперервної педагогічної освіти, представлена нами як системна технологія. Проблема в тому, що органи управління освітою, педагогічні ВНЗ звикли контролювати процес, а не результат. Не можна забувати, що управлінські та контролюючі структури повинні забезпечити функціональне наповнення освіти. Змістове ж наповнення післявузівської освіти педагогів має бути за інститутами розвитку освіти, методичними службами районних і міських управлінь освіти.

У зв'язку з очевидними недоліками, які є в нинішній українській системі освіти (зокрема, в освітньому процесі простежується нахил до предметно-функціональної галузі), ми вивчали проблему освітніх структур у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів, щоб отримати стосовно цього конкретні результати і бути впевненими в їх достовірності. Так виникла ідея моніторингу освітньої діяльності, визначення переліку показників, за допомогою яких можна оцінити результати роботи не лише вчителів, але й структурних ланок освіти в Хмельницькій області.

У ході досліджень інноваційних підходів до освітньої діяльності вироблена нова концепція системи підвищення кваліфікації — концепція додаткової освіти педагогів за результатами моніторингу їх практичної діяльності (системна технологія).

Будується ця концепція на таких засадах:

1. У нових умовах в освітній справі особливого значення набуває менеджмент.

Успіх менеджменту залежить від організації маркетингової діяльності на основі дослідження соціуму з метою виявлення затребуваних споживчих послуг; створення економічно обґрунтованих нормативно-правових основ реалізації освітніх послуг; навчання педагогів і співробітників маркетингу і постійного вдосконалення якості освітніх послуг; управління додатковою освітою на основі принципів стратегічного розвитку системи.

Складовими маркетингового підходу до вдосконалення якості освіти дітей є вивчення і формування попиту на освітні послуги, формування ринку освітніх послуг, організація зв'язку виробника і споживача послуги, аналіз ринку освітніх послуг і стратегічне управління цим процесом.

Особливості маркетингового підходу до вдосконалення якості додаткової освіти полягають у більш високому рівні добровільного вибору освітньої послуги споживачем; кількісному та якісному різноманітті асортименту послуг; просторовій, часовій та організаційній свободі діяльності.

Ефективність маркетингового підходу до вдосконалення якості додаткової освіти залежить від професіоналізму педагогічних кадрів та управлінської команди; рівня володіння педагогічними і маркетинговими методами і технологіями вивчення та впливу на ринок освітніх послуг; відповідності наданих освітніх послуг критеріям якості (задоволеність споживача освітніми послугами, змістове різноманіття, повнота і варіативність наданих послуг); високого методичного і технологічного рівня проведення занять; креативності педагогічного колективу в освітній установі; привабливості освітньої установи для споживача освітніх послуг; економічної результативності.

2. Основними результатами розвитку і вдосконалення системи менеджменту в освіті вважаємо:

- якість освітньої послуги, що є основною умовою вибору, затребуваності додаткової освіти;
- затребуваність, яка ґрунтується на високій якості діяльності як основного компонента економічної ефективності, фінансової стабільності системи освіти;
- особистісне становлення, особистий успіх, досягнення, життєву кар'єру;

- громадянське становлення, набуття соціальних якостей і навичок оптимізму, працелюбності, прагнення до самовдосконалення, наполегливості в досягненні мети;
- самореалізацію особистості того, хто навчається; формування позитивної “Я-концепції” особистості, її установки на досягнення перспективних цілей, становлення життєвої кар’єри, формування себе як особистості;
- ціннісні установки особистості, життєвий, соціальний досвід, усвідомлення цінності життя, здоров’я, творчості, дружби, любові.

3. Організацію підвищення кваліфікації за результатами визначаємо як систему управління і розвитку, за допомогою якої досягаються результати, визначені і погоджені зі всіма членами освітньої установи. Роз’яснення кожному учаснику процесу смислу його місії, організації з метою досягнення певних результатів набуває не примусово адміністративного характеру, а усвідомлено творчого.

Важливим питанням організації методичної роботи в освітній установі є розмежування понять “результат” і “внесок”. Необхідно розпочинати справу з визначення результатів, яких потрібно досягти. Коли результати визначені, розглядаються способи їх отримання. Кожен учасник педагогічного процесу має зробити свій внесок у загальну справу колективу.

4. Вважаємо, що регіональна модель післядипломної освіти повинна бути не лише антропоцентричною, а й герменевтичною. Ця модель включає в себе принципово нові знання, пов’язані з профілізацією змісту освіти, її регіоналізацією, соціалізацією й ін. Герменевтична підструктура передбачає:

- засвоєння об’єктивного значення професійного знання як системи визначених наукових понять, які є найтипівішими, такими, що повторюються в педагогічних явищах і виражені однозначними термінами і силогізмами;

- посилення загальнокультурного універсального педагогічного розуміння, представленого у фольклорі того чи іншого етносу, історичної, філософської, психологічної і методичної літератури, де відображені ідеали, втілені в культуру народів різних історичних епох. Такий спосіб інтерпретації здійснюється часто з опорою на образне мислення та інтуїцію.

Герменевтична інтерпретація знання означає вироблення особистого розуміння педагогічного знання на основі рефлексії педагога над власним життєвим досвідом — дитячим, родинним, професійним.

5. Нова організація інформаційного забезпечення методичної служби, яка ґрунтується на впровадженні у сферу методичної роботи інформаційних технологій і реалізації функцій педагогічного менеджменту, докорінно модернізує джерела навчальної та методичної інформації.

Вивчення “Я-концепту” в цих аспектах може бути представлено як самоаналіз взаємовідносин учителя з учнем. Однак пояснити шляхи формування “Я-концепту” лише взаємодіями особистості й оточуючого соціуму неможливо. Особливого значення щодо цього набуває методична робота, яка формує в учителя мотив на інноваційну діяльність.

6. Зворотний зв’язок в системній технології дає педагогічна діагностика. Під нею ми розуміємо систему специфічної діяльності педагогічних колективів, спрямовану на виявлення найважливіших властивостей особистості з метою вимірювання результатів виховання, освіти і навчання. Систему діагностичної діяльності утворюють цілі і методи діагностики, результати та інтерпретація результатів, кадри й установи, що займаються діагностикою і, безперечно, гуманне застосування результатів діагностики в освітньому процесі. Основними сторонами діагностично-оціночної діяльності є предмет, суб’єкт, об’єкт, характер і підстави, за допомогою яких визначаються ті чи інші оцінки, що використовуються в процесі педагогічної діагностики.

Предмет педагогічної діагностики — це вимірювання (оцінка) найважливіших властивостей особистості, включених в освітній процес. Звідси випливає, що діагностика є і повинна бути там, де вона ще не проводилася, частиною педагогічної теорії і практики.

Об’єкт педагогічної діагностики — учні й учителі всіх освітніх закладів. Іноді виникає запитання про освітні системи і стан освітнього процесу як об’єкта діагностики. Тоді предметом педагогічної діагностики могли би бути оцінка результатів й оцінка стану цього процесу. Як важлива складова процесу освіти діагностика не відміння і не заміняє будь-яких методів навчання і виховання, а лише допомагає виявити досягнення і прорахунки працівників школи.

За аналогією щодо трьох основних функцій освітнього процесу визначають основні сфери діагностики — виховання, освіти і навчання:

1) у сфері виховання — виявлення та вимірювання складу і структури життєвих установок особистості, ступінь оволодіння нею культурним потенціалом людства;

2) у сфері освіти — визначення ступеня розвитку особистості й оволодіння системою узагальнених знань про себе, світ і способи діяльності, тобто знань у широкому значенні цього слова. Сюди переважно можна віднести теоретичні і методологічні знання;

3) у сфері навчання — визначення рівня оволодіння конкретними знаннями, вміннями і навичками, здобутими у навчальних закладах. З цього випливає, що навчання більш специфічне, ніж освіта. Ще більш специфічним є професійне навчання.

Як доповнення до педагогічної діагностики доцільно використати методи психологічної діагностики. При цьому рекомендується акцентувати не на вивченні структури особистості (це робиться за допомогою особистісних тестів), а на вивченні таких властивостей, як увага, пам'ять, інтелектуальні і творчі здібності.

Таким чином, стосовно діагностики неперервної педагогічної освіти, яку ми проектуємо і реалізуємо як системну технологію, можна констатувати наступне:

- формування “Я-концепту” педагога відбувається в соціальній реальності, пронизаній взаємодіями різних рівнів, які вчитель активно сприймає через призму свого “Я”;
- взаємодія має об’єктивну та суб’єктивну складові: перша становить незалежні від суб’єкта, опосередковані зв’язки і контролюючий характер взаємодії, а друга — свідомі очікування, часто тотожні;
- соціальна складова “Я-концепту” включає дії індивіда, його реакцію на зміни в зовнішньому світі, вплив на іншого індивіда та зворотну реакцію.

Сучасний учитель повинен володіти високим професіоналізмом. Йому мають бути властиві такі риси, як компетентність й ерудиція, підприємливість і здатність до ризику, ініціативність і самокритичність, творчість і критичний підхід до існуючого стану справ, гнучкість і раціональність мислення, відкритість для дискусії та логічність вчинків, толерантність і творче співробітництво, потреба в отриманні нових знань і вміння створювати умови для розвитку суспільства. У цьому ми бачаємо мету неперервної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Исламшин Р. А. Андрагогика: историко-педагогический процесс и языковая личность XXI века / Под ред. Р. А. Андрюшина, В. Ф. Гобдухакова. — М., 2005. — 158 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. — К.: Либідь, 1997. — 360 с.
3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник української мови. — К.: Перун, 2002. — 420 с.

Олександр ГРИБОК

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ АНАЛІЗ

У статті визначено основні результати досліджень із проблеми розвитку творчої пізнавальної самостійності курсантів ВВНЗ. Теоретично обґрунтована модель такого розвитку та позитивна динаміка показників сформованості творчої пізнавальної самостійності при її використанні.

У наш час підготовка фахівця до професійної діяльності здійснюється шляхом орієнтації на єдині освітні стандарти вищої професійної освіти, що визначають рівень підготовки фахівця як в освітньому, так і в професійному аспектах. На думку О. Ігнатовича, у всіх випадках єдині стандарти освіти повинні орієнтувати систему підготовки фахівця не тільки на оволодіння певним змістом, але, головне, — на досягнення цілей становлення особистості фахівця на різних етапах і щаблях безперервної освіти [1]. На думку О.К. Тихомирова, освіта повинна включати не тільки знання, способи діяльності, але й евристичні відомості, на які необхідно вказати в освітніх стандартах [4]. Значне місце в дослідженнях займає проблема творчої пізнавальної самостійності [2, 6]. Ураховуючи думки дослідників, можна дійти висновку, що формування високоякісного фахівця забезпечується створенням певних умов для розвитку